

COMUNICACIÓ / COMUNICACIÓN / PAPER¹

L'ensenyament musical a la província de València en 1865 a través dels arxius

Federico Vidal Martínez

Investigador Independent

RESUM / RESUMEN / ABSTRACT

El treball es fonamenta en l'expedient n° 4 de 1865 dels Expedients Generals de Cultura conservat a l'Arxiu General i Fotogràfic de la Diputació de València (ADPV), format a partir de les contestacions dels alcaldes de la província de València a una circular, publicada al Butlletí Oficial de la Província (BOPV) n° 191 d'11 d'agost de 1865. La circular exigia la resposta a si als pobles de València existia o no ensenyament musical. Si era així, es requeria el nombre d'alumnes, assignatures i finançament. La circular es va generar a partir d'una petició del Govern d'Anglaterra sobre el progrés de l'art musical a Espanya. L'objectiu és donar una visió de com era l'ensenyament musical, en 1865, a través de la informació trobada en l'expedient. En el treball es mostren els resultats per comarques i s'especifica la informació dels pobles que contestaven afirmativament. A la fi s'exposen conclusions; la més destacable és la diferència d'ensenyament musical entre la capital, València, i les comarques.

El trabajo se fundamenta en el expediente n° 4 de 1865 de los Expedientes Generales de Cultura conservado en el Archivo General y Fotográfico de la Diputación de Valencia (ADPV), formado a partir de las contestaciones de los alcaldes de la provincia de Valencia a una circular, publicada en el Boletín Oficial de la Provincia (BOPV) n° 191 del 11 de agosto de 1865. La circular exigía la respuesta a si en los pueblos de Valencia existía o no enseñanza musical. Si así era, se requería el número de alumnos, asignaturas y financiación. La circular se generó a partir de una petición del Gobierno de Inglaterra sobre el progreso del arte musical en España. El objetivo es dar una visión de cómo era la enseñanza musical, en 1865, a través de la información hallada en el expediente. En el trabajo se muestran los resultados por comarcas y se especifica la información de los pueblos que contestan afirmativamente. Al final se exponen conclusiones; la más destacable es la diferencia de enseñanza musical entre la capital, Valencia, y las comarcas.

This work is based on the file Nr 4 of 1865 of General Records of Culture preserved in the General and Photo Archive of the Council of Valencia (ADPV), formed from answers of the mayors of the province of Valencia to a circular published in the Official Gazette of the Province (BOPV) No. 191 of August 11, 1865. Information about music teaching in Valencia was required; especially about number of pupils, matters and economic situation. The genesis of circular was requested by the English Government, which wanted to know about the art of music in Spain. The aim is giving a view about the music learning, in 1865, through information found on the file. Results for county are shown in this works, giving more information about villages with music learning. At the end conclusions are shown; one of the most important is the difference between the capital, Valencia, and counties.

PARAULES CLAU / PALABRAS CLAVE / KEY WORDS

Arxius; ensenyament musical; escoles de música; Diputació de València; Província de València; València
Archivos; educación musical; escuelas de música; Diputación de Valencia; Provincia de Valencia; Valencia
Archives; music education; music schools; Diputación of Valencia; Province of Valencia; Valencia

RECEPCIÓ / RECEPCIÓN / RECEIVED: octubre 2014 / octubre 2014 / October 2014

ACEPTACIÓ / ACEPTACIÓN / ACCEPTANCE: abril 2015 / abril 2015 / April 2015

¹ Actes del Congrés Internacional La música a la mediterrània occidental: Xarxa de Comunicació intercultural (València, 23-25 de juliol de 2014).

1. Introducció

1.1 Context històric de la gènesi de l'expedient

A l'any 1865, l'Estat Espanyol es trobava sota el regnat d'Isabel II, amb un govern moderat, en certa mesura més autoritari de com ho havia sigut el de la "Unión Liberal" encapçalat pel general O'Donnell fins l'any 1863. Les dificultats econòmiques, les revoltes a les colònies i la pèrdua de part d'elles, entre altres causes, van conduir a la revolució de "la Gloriosa", en 1868, la qual va acabar amb l'exili de la monarca i la fi del seu regnat.

Centrant-nos en la situació de la província de València, es va caracteritzar per l'epidèmia de còlera que va desembarcar al port de València i va castigar-la durament, arribant més enllà fins al centre de la Península Ibèrica. La població vivia angoixada i amb escassos recursos per fer front a la terrible malaltia. A més a més, hem d'assenyalar que la situació econòmica era pèssima a causa de les riuades de l'any anterior, fent que es perdera gran part de les collites i, davant la desesperació per la falta d'aliment, molts habitants del camp van emigrar a la ciutat. Seguint amb el tema, la població va decreixer considerablement, mentre la indigència i la insalubritat es van apoderar de la capital. La situació extrema va motivar que l'alcalde, Ciril Amorós, ordenara l'enderrocament de les muralles a la fi de donar feina a la gent i descongestionar el centre urbà; de manera testimonial, van deixar en peu tan sols les torres de Serrans i les de Quart.

A la vista d'aquest panorama social, caldria la necessitat d'expressar sentiments i posar un poc de festa a la vida dels valencians, on la música, especialment la de banda, va jugar un paper fonamental. Conseqüentment, com tot allò que afecta a les persones que són governades i administrades, es genera documentació com l'expedient conservat a l'Arxiu General i Fotogràfic de la Diputació Provincial de València, i originat a partir del Butlletí Oficial de la Província de València (BOPV) nº 191 d'11 d'agost de l'esmentat any, el qual explicarem al corresponent apartat.

1.2. La democratització de la cultura i el fenomen musical valencià al segle XIX

Encara que ens han arribat testimonis arqueològics sobre la música i podríem fer una redacció de tot el que s'ha donat fins als nostres dies, pel que respecta a l'objecte d'aquest treball, fa referència a una època i un lloc concret, com és València a les darreries del segle XIX. El que més destaca és la proliferació i naixement de les bandes de música, que venia succeint ja des de la fi del segle XVIII. Amb tot i el sentiment de l'època, a la vista del que hem comentat a l'anterior apartat, ens dona peu a pensar que el poble necessitava alguna cosa per no estar sempre en estat depressiu, o simplement entretenir-se. Allò que tenien més a prop per a poder expressar el que tenien dins, solia ser la música, i encara continua sent així a les poblacions més menudes valencianes, sense menysprear els beneficis que ve aportant en els últims temps l'ensenyament de la música ja des de les aules de primària.

Seguint amb el segle XIX i la cultura musical, la majoria de treballs donen com a primera hipòtesi del fenomen musical valencià, les bandes militars després de la Guerra de la Independència, ja que les tropes de Bonaparte solien anar acompanyades per bandes de música. Així i tot, no és l'únic factor de proliferació de la cultura musical ja que en el segle XIX també es va produir la "Desamortització de Mendizábal" que va conduir a que molts músics que havien estat al servici de l'Església tingueren que treballar del que trobaren. A més a més, algunes associacions com cases benèfiques o la "Real Societat Econòmica d'Amics del País de València" també va contribuir a la culturització del poble per diferents camins, com les arts o l'alfabetització, que aleshores era

escassa.

No puguem deixar de banda ninguna hipòtesi pel que respecta a l'acostament de la cultura al poble i la "democratització de la cultura", però la idea que més força pren és la de l'origen militar en l'ensenyament musical, potser perquè les milícies que es formaven als municipis foren inspirades en les companyies i bateries franceses. De tota manera, amb les dades que hem obtingut de l'expedient, comprovarem que encara que n'hi havien mestres capellans que també ensenyaven música i dirigien bandes, a més de professors particulars com el cas de València capital. Tot i el que venim dient, la principal forma d'expressió musical es va representar en les bandes de música, és a dir la combinació d'instruments de vent amb els de percussió.

Una de les bandes pioneres, com entendríem actualment, va ser la Banda de la Guàrdia Republicana Francesa, la qual va ser la primera en comptar amb 40 o 45 components, depenent de les necessitats d'on actuaren. Alguns dels seus membres ja es dedicaven íntegrament a la música i eren capaços de tocar diferents instruments. Aquesta representava el poder adquirit pel poble amb la Revolució Francesa de 1789, la qual cosa implica que des d'aleshores tots els francesos podien accedir a la cultura i la seua música animava al poble per a construir una nova societat, idealment, més igualitària. El recolzament rebut per la formació francesa va ser el referent que van prendre les respectives bandes a tota Europa. Alguns dels seus components es van decidir a crear noves agrupacions d'amateurs per tot arreu del país i/o també a escriure música per a elles; cal afegir que molts himnes es van escriure aleshores basant-se en cançons populars. També es van fer adaptacions per a elles a partir del repertori típic de les orquestres, que amb el Romanticisme van arribar a uns alts nivells d'interpretació. En definitiva, entre finals del segle XVIII i principis del XIX la música es va posar de moda; els diferents regiments militars van anar creant les seues pròpies bandes, i als municipis van començar a fundar-se les bandes municipals. Com déiem anteriorment, esta proliferació va ser a causa de les milícies que es constituïen pels pobles, sense deixar de pensar que la música també era impartida des de les capelles i que els conjunts musicals actuaven en actes civils i religiosos, tant com fent concerts a l'aire lliure on tot el món en podia assistir, com a les celebracions litúrgiques.

Un altre detonant del fenomen musical al segle XIX va ser la Revolució Industrial la qual va propiciar el desenvolupament de la tecnologia dels instruments. Adolf Sax va inventar alguns instruments (els saxòfons, saxhorns, etc.) i va aplicar innovacions inspirades en aquests a alguns antics, com per exemple els pistons de les trompetes, millorant en gran mesura l'afinació i la interpretació, sense deixar de costat l'abaratiment en el cost de la producció i el preu dels mateixos per a que arribaren a més públic. Aquests avanços van ser introduïts per l'esmentada Banda de la Guàrdia Republicana.

En el cas de les bandes, no sols va afectar tot el que venim explicant a Europa, pel contacte amb les colònies a les terres d'Amèrica, també es va promoure l'afició a les bandes de música i a dia de hui estan també molt arraigades, evolucionant en gran mesura com el cas de les "Big bands".

Val a dir que no és cap casualitat que molts pobles on van acampar les tropes franceses tinguen una llarga tradició musical, com es pot comprovar a la documentació trobada. A més a més, els treballs de recerca sobre la Guerra de la Independència, a la Vall d'Albaida, i el pas de tropes d'Ontinyent a Xàtiva, i a la inversa, posen de manifest que va haver contacte entre la població i els militars, i com ja s'ha comentat, les bandes acompanyaven a les tropes. Acabada dita contesa, es van succeir durant tot el segle XIX les Guerres Carlines, que no van fer sinó que la música militar prenguera més importància, fins que als tombants de dit segle va nàixer a València el Conservatori i el Certamen de Bandes, a l'aixopluc de la "Real Societat d'Amics del País de València". Trobem

un exemple localitzat a Alfarrasí, on va acampar una bateria francesa, la qual dóna nom a una partida del terme, i n'hi ha testimoni de l'existència de banda almenys des de l'any 1840, i d'ensenyament musical almenys des de 1865, com es pot comprovar a l'expedient que comentarem i en el qual fonamentarem el treball que presentem.

1.3. La figura del director o mestre de banda

Val a dir que el director era l'encarregat de realitzar les tasques de coordinació i conducció de les formacions bandístiques des de els seus orígens fins al dia de hui. No es pot dur a terme una peça musical sense una audiència, per a que s'escolte, els intèrprets, per a fer-la arribar, i un director, com veníem apuntant.

A més a més, en l'època de l'expedient, com s'ha comentat a anteriors paràgrafs, els directors no sols complien amb les tasques de coordinació, també impartien les classes de música. Es feien càrrec de les classes de solfeig i, depenent del grau de coneixement que podien assolir els alumnes, els ensenyaven un o altre instrument; per exemple i complint amb alguns tòpics que hui encara es donen a les bandes, els menys virtuoses amb el solfeig a la secció de percussió, aquells capaços de llegir millor, a la secció de vent fusta, els més forts a la de metall, etc. Alguns eren capaços de tocar-ne de diferents famílies. Els alumnes més avançats solien aprendre per a poder substituir al director tant ocasionalment, com si aquest deixava el càrrec, pel motiu que fóra (mort, jubilació,...). Pel que fa al repertori, la majoria dels directors transcrivien i adaptaven partitures d'obres orquestrals per a banda, o les de banda les adaptaven a les necessitats de les pròpies formacions (moltes vegades no tenien instruments de tota classe o algunes seccions eren de millor qualitat) i, els més agosarats, s'atrevien a fer-ne les seues pròpies. A la fi pareixia que més que directors, semblaren “mestres”, quedant així empremta en el parlar popular valencià.

A rel de la informació obtinguda de l'expedient de 1865, sobre l'ensenyament musical a la província de València, es valida el que hem exposat a l'anterior paràgraf i ens aporta dades econòmiques, en alguns casos fins i tot el salari rebut per la seua feina. Cal afegir que els honoraris dels mestres podien ser inclosos en els pressuposts municipals, però en sa majoria corrien a càrrec dels mateixos músics que es deixaven part del que cobraven per les seues actuacions; pel que té a veure amb les classes de solfeig, o instrument, solien ser a nivell particular, pagant pel temps impartit, i/o canviant per aliments del camp en aquells temps tan difícils, ja que també es feien classes col·lectives. A més a més, ser el mestre de la banda donava certa posició dins de la població.

També coneixem a partir de la informació obtinguda, que els mestres solien ser músics militars, o milicians, contractats per a desenvolupar esta tasca en cas de bandes o pobles amb més recursos; i en el cas de municipis amb menys recursos, aquesta funció era desenvolupada pels músics més avançats, que solien ser camperols així com la resta dels músics. A més d'aquests, altre perfil de mestre era el dels capellans, que dirigien les banda per afició, rebre ajuda en la celebració d'actes religiosos i que els músics cantaren en els actes litúrgics o interpretaren adaptacions de música de cambra per a vents; com veníem dient anteriorment, la majoria de personal eclesiàstic tenia coneixements musicals i, amb l'Amortització de Mendizábal, molts van quedar sense lloc de treball i la música va poder ser una solució. A tot açò dóna resposta les dades que comentarem al llarg del treball.

2. L'expedient nº 4 de 1865 dels expedients generals de cultura del fons Diputació conservat a l'ADPV

L'expedient que es conserva a l'ADPV (Arxiu General i Fotogràfic de la Diputació Provincial de València), i en

el qual basem el treball que mostrem a continuació, es va generar a rel de la publicació d'una circular al Butlletí Oficial de la Província de València (BOPV) n° 191 el dia 11 d'agost de 1865.]

Dins de la Secció de Foment, la circular diu: “segons el Director General d'Instrucció Pública, amb l'objecte de facilitar unes dades sol·licitades pel Govern d'Anglaterra sobre els progressos de l'art musical a Espanya i el grau que el seu ensenyament assoleix entre nosaltres”, és a dir, s'havia de facilitar a la Direcció General: el nombre d'escoles de música a la província, ensenyances amb què conta i professors, alumnes per assignatura i les despeses, si són orfeons, bandes de música, orquestres i etc. Cal afegir que la circular para especial atenció a que es descriga si les despeses són lliurades per la Diputació, els ajuntaments, els alumnes, o de la manera que fóra. El governador d'aleshores a la província de València, Castor Ibáñez de Aldecoa, va encarregar als alcaldes que en quinze dies contestaren de forma ben detallada a la circular o es voria obligat a reprendre als alcaldes, o ajuntaments, que no respongueren a dita circular.

Les respostes, per part dels alcaldes, componen l'expedient General de Cultura, pertanyent a Foment, n° 4 de 1865. Allí estan conservades de cada municipi de la província de València verificades pels segells, en resposta a la circular, que pareix va assolir tanta importància que d'alguns pobles van arribar a contestar dues vegades fins i tot.

En el cas de les respostes negatives, o que no comptaven amb ensenyament, si tenien alguna mena de grup musical, deixaven constància, descrivint les fonts d'ingressos, que en sa majoria provenien de les actuacions que realitzaven.

En cas afirmatiu, es feia una descripció del nombre d'alumnes per assignatura (solia ser solfeig i instrument), els ingressos com abans dèiem. De manera especial, en alguns casos com el de Benifaió, a la Ribera, es va detallar el nombre de components de cada corda, donant una valuosa informació de com era una banda formada per 28 individus, com a continuació exposarem.

Un tret a destacar d'aquest expedient, és que dels altres dos arxius de les diputacions de la Comunitat Valenciana, sols trobem aquest que presentem amb similars característiques. No s'ha pogut trobar cap informació relativa a la contestació a l'orde del Ministeri de Foment, ni en l'Arxiu de la Diputació d'Alacant, ni de Castelló, donant-nos a entendre que a la circular sols se li va donar importància a València; i el mateix succeeix amb els arxius de les diputacions de les províncies veïnes de la Comunitat Valenciana, és a dir: Tarragona, Conca, Albacete, Múrcia i les Balears; a Terol no es pot saber ja que no tenen fons d'abans del 1936. Malauradament, ampliant la recerca als arxius de les diputacions de Jaén, Segòvia i Barcelona tampoc s'ha aconseguit trobar res fins el moment. Tot apunta a que el governador de la província de València va intentar establir un cert orde a aquesta, com ja hem dit a la introducció, castigada pel còlera, i com a prova trobem un reglament per a regular la higiene a la prostitució, publicat el dia 1 d'agost, d'aquell mateix any 1865, tan sols uns dies abans de publicar la circular de la música i en qual dicta les normes per a evitar contagis fruit de l'esmentada pràctica.

A més a més, crida l'atenció que el govern d'Anglaterra sol·licite informació del desenvolupament de l'art musical a Espanya, especialment del seu ensenyament. No es coneix la raó exacta a dia de hui, però és molt possible que siga pel bon moment que passen les relacions diplomàtiques entre ambdós països, pel Tractat de Londres signat el 17 de gener de 1861, entre França, Anglaterra i Espanya, pel qual es comprometien a defensar els seus interessos en les colònies del Continent Americà, que en aquells moments intentaven independitzar-se, fet que creava un clima conflictiu al que intentaven fer front junts, i podien prendre nota de com era

l'ensenyament a Espanya en el moment que a Europa estan sorgint els conservatoris, front a les escoles privades, i que a València ho farà a l'any 1879. Més enllà, Anglaterra vivia el naixement de la Revolució Industrial, i potser buscava obrir mercat amb els instruments musicals, o de llibres, a causa de l'aplicació dels avanços tecnològics, i en especial la màquina de vapor a les impremtes.

Val a dir que l'expedient trobat a l'ADPV és una font informativa per a conèixer la situació de la música a tota la província de València, en un moment d'insalubritat i econòmic molt difícil però que aleshores vivia el sorgiment de l'art i un fenomen que a dia de hui encara està expandint-se.

3. L'ensenyament musical a la província de valència a 1865 a través de l'expedient conservat a l'ADPV

En la taula adient (figura 1) es mostra la quantitat de poblacions dins de cada comarca amb algun tipus d'ensenyament o societat musical, pertanyents a la província de València.

TAULA DE COMARQUES I POBLES AMB MÚSICA DE LA PROVÍNCIA DE VALÈNCIA (1865)		
COMARCA	NOMBRE DE POBLES	POBLES AMB PRÀCTICA MUSICAL
VALÈNCIA (amb actuals pedanies)	13	1
ELS SERRANS	19	3
L'HORTA SUD	12	1
L'HORTA OEST	9	0
L'HORTA NORD	22	2
LA VALL D'ALBAIDA	35	7
LA SAFOR	33	2
LA RIBERA ALTA	38	8
LA RIBERA BAIXA	11	4
LA PLANA DE UTIEL-REQUENA	9	1
LA FOIA DE BUÑOL	9	0
LA COSTERA	21	1
LA CANAL DE NAVARRÉS	8	0
LA VALL DE COFRENTS-AIORA	7	0
EL RACÓ D'ADEMÚS	7	1
EL CAMP DE TÚRIA	16	1
EL CAMP DE MORVEDRE	16	4
TOTAL	285	44

Figura 1. Taula de comarques amb pobles amb ensenyament musical.

Hem de començar advertint que trobem comarques que no comptaven amb cap tipus d'ensenyament, segons l'estudi, però que podria trobar-se en període de gestació, o que simplement, els alcaldes no volgueren donar a conèixer allò que ocorria als seus pobles per qualsevol raó. Altra hipòtesi que sembla raonable és que el còlera va atacar tan fort la població que el nombre de persones, i per tant de músics, descendira de forma considerable, o desaparegueren de forma esporàdica. Les comarques que no comptaven amb aquest tipus d'ensenyament eren:

- l'Horta Oest
- la Foia de Buñol
- la Canal de Navarrés
- la Vall de Cofrents-Aiora.

D'altra banda, les comarques que sí que comptaven amb algun tipus d'ensenyament, segons l'expedient, i per orde de més a menys pobles que responien a dita pràctica tenim:

- la Ribera Alta, amb 8 de 38 pobles
- la Vall d'Albaida, amb 7 de 35 pobles
- la Ribera Baixa, amb 4 d'11 pobles
- el Camp de Morvedre, amb 4 de 15 pobles
- els Serrans, amb 3 de 19 pobles
- l'Horta Nord, amb 2 de 22 localitats
- la Safor, amb 2 de 33 pobles
- el Racó d'Ademús, amb 1 de 7 pobles
- la Plana de Utiel-Requena, amb 1 de 9 pobles
- l'Horta Sud, amb 1 de 12 pobles
- la Costera, amb 1 de 21 pobles, que comptaven amb ensenyament o música
- València (capital) i les seues 12 pedanies, que a hores de la generació del document eren independents, sols la mateixa capital comptava amb ensenyament i música.

A continuació esbrinarem la informació recollida de les cartes remeses des de les poblacions que van mostrar pràctica musical. Han sigut organitzats per comarques, de més a menys, com es presenta a la relació anterior.

3.1. La Ribera Alta

Comptava amb 8 dels seus 38 pobles amb música i eren:

- L'Alcúdia: No tenia escola pròpiament dita, però feia ja 20 anys que tenien una banda militar (almenys des de 1845). Aleshores, comptava ja amb 30 músics, incloent al professor contractat de l'exèrcit, qui a més a més, cantava a les misses. Els components de la banda eren treballadors del camp que "llevat d'algun estímul per cantar a les misses" assumien les despeses.
- Algemesí: Aquells dies comptava amb una escola de banda i orquestra, amb un professor i 30 alumnes. Les despeses eren de 2220 rals, dels quals l'ajuntament paga 1500 i els alumnes 720.
- Benifaió: L'alcalde va enviar la relació detallada dels elements que tenia cada corda de la banda, suposant que eren escola i banda tot a l'hora, ja que es detallen les cordes com a assignatures impartides per un únic professor i, dins d'elles, quantes n'hi havia de cada veu. Aleshores, aquesta formació, comptava amb 28 individus: 1 flautí; 1 requinto; 4 clarinets (1 principal, 1 segon, 1 primer i un tercer); 1 fliscorn primer i 2 segons; 2 cornetins primers i 3 segons; 1 trompa primer i 1 segon; 1 trombó primer i 1 segon; 1 bombardí primer i 1 segon; 2 tubes; 1 caixa; 1 bombo; 1 redoblant; 2 parells de plats. Molt paregut a un grup d'uns 30 músics a l'actualitat, si no fóra perquè n'hi havien tres fliscorns, i sense saxos. Les despeses eren de 10 rals satisfetes pels alumnes, suposem que individualment per la gran diferència amb la resta de les quantitats detallades.
- Carlet: Tampoc diu que tinguera escola de música, però sí una Banda Municipal amb fons propis de 1500 rals per a pagar al director. Es detalla que tocaven gratuïtament a totes les festes religioses, les quals eren pagades pel municipi, i divertien al públic amb serenates durant l'estiu. En aquest cas, no fa detall del nombre de músics, però la informació aportada, és sense dubte, molt valuosa.
- Catadau: No s'esmenta que tinguera escola de música com a tal, però sí que tenia una corporació musical composta per 27 individus, la qual no tenia professor aleshores; de les despeses es feien càrrec els propis músics. Aquests aprendrien els uns dels altres i els més avantatjats farien de mestre. No es diu les quantitats que cobraven ni pagaven.
- Guadassuar: Com la majoria de les altres no tenia una escola reconeguda com a tal, però sí una banda de música composta per veïns llauradors i, segons diu, un d'ells fa de director, al qual li paguen del que guanyen per les seues actuacions. No s'especifica cap quantitat econòmica ni el nombre de components.

- Llombai: Igual que el cas de Catadau, n'hi havien músics independents que, en aquest cas sí que diu que s'ensenyaven els uns als altres, pagant ells mateixos els instruments i partitures.
- Villanueva de Castellón: Concreta que tenia una escola de música amb ensenyança de banda militar i un professor solament. Les despeses eren de 800 rals anuals sense contar les quotes que cada alumne satisfèia pel seu compte, possiblement del que guanyaven a les actuacions que realitzaven.

3.2. La Vall d'Albaida

Comptava amb 7 dels 35 pobles d'aleshores (incloem la pedania de l'Aljorj que aleshores no depenia encara d'Albaida):

- Aiolo de Malferit: Allí s'ensenyava orquestra i banda, la qual feia que s'havia format feia dos anys, aleshores des de 1863 aquest poble tenia banda de música.
- Alfarràs: Comptava amb 21 alumnes, que en sa majoria eren jornalers del camp, i estudiaven les assignatures "d'orquestra i banda militar"; a més a més, s'explica que tenia un sol mestre, a qui ells mateixos pagaven amb el que treien de les actuacions.
- Atzeneta d'Albaida: Tenia una banda de música de 16 components, en la qual el director era el músic més avantatjat; també es fa constar que es finançaven a partir dels diners de les actuacions realitzades als pobles que anaven a tocar.
- Bocairent: S'explica que no es coneix escola de música des de l'ajuntament però consta que comptava amb dues bandes de música amb 25 o 30 components cadascuna sense professor, i les despeses corrien a càrrec dels músics. És molt possible que no es volgués detallar més per algun tipus de distanciament polític, però amb un nombre tan nodrit de músics, de segur que aprendrien, almenys els uns dels altres.
- Montaverner: Comptava amb una "banda militar" formada per 21 músics en la qual el mestre no cobrava i els alumnes eren en sa majoria camperols, segons la carta del seu alcalde.
- Ontinyent: El mestre de capella de l'Església Major era qui ensenyava música, concretament solfeig a quatre "alumnes voluntaris".
- Quatretonda: comptava amb una banda de música formada per músics aficionats, dedicats a conrear l'agricultura, sota la direcció d'un altre, també llaurador, que tenia "més instint musical"; afegeix la contestació: "sols aspiren a eixir tocant pel poble a les festes dels seus patrons". Aleshores no era una escola oficial però sí que en dóna informació sobre l'ensenyament.

3.3. La Ribera Baixa

Aquesta comarca tenia 4 localitats d'11 amb ensenyament musical:

- Almussafes: Comptava amb una acadèmia d'aficionats a la música amb 21 alumnes. En aquest cas no especifica res més.
- Cullera: Segons la documentació és la banda més nombrosa, 45 components, amb un mestre dedicat a l'ensenyament de la banda militar, afegint que les despeses són cobertes per ells mateixos. A més a més, diferenciant-se de l'ensenyament de la banda, 12 alumnes es dediquen a l'estudi del solfeig, 4 al de la flauta, 6 al piano, els quals es pagaven les despeses com els estudiants de la banda. Aquest és un cas particular a la Ribera i a la província, pel motiu de que es feien classes de piano com a les escoles de la capital, de manera que el mateix mestre de la banda es feia càrrec de l'escola, ja que és l'únic professor que s'especifica o altres se'n feien càrrec, però en qualsevol cas es diferencia la banda i l'escola de música.
- Sollana: Comptava amb una banda militar formada per 18 músics, en la qual el mestre cobrava 500 rals, amb un pressupost total de la banda de 1590 rals.
- Sueca: No comptava aquell any amb música, però a la contestació del seu alcalde es reconeixia que al pressupost municipal de l'any proper, 1866, anaven a destinar-se 4500 rals per a crear l'escola de música i que l'ensenyament fóra gratuït.

3.3. El Camp de Morvedre

De les 15 localitats amb les quals comptava, tenien ensenyament 5:

- Albalat dels Tarongers: A aquest municipi sí que existia una banda de música formada per aficionats a la música sense professor, però no ens dóna més dades.
- Algar del Palància: Consta als documents que tenia una "banda d'aire", pel que entenem que tenia una banda de música, i ja no aporta més informació.
- Estivella: Comptava amb músics que assajaven sense cap director ni professor i ja no ens aporta cap dada més.
- Gilet: Tenia músics aficionats, sense dir xifres tampoc, i que tocaven per "diversió" segons especifica la carta de l'alcalde.

3.5. Els Serrans

Ací n'hi havien 19 pobles dels quals 3 tenien música:

- Calles: S'especifica en la carta que ja tenia una banda de música des de 1861 amb director, que s'anomenava Luis Mur². En el moment de la circular, aquesta era "instruïda" pel capellà del poble.
- Domeño: Consta que existia una banda de música, però no aporta cap dada més.
- Villar del Arzobispo: Comptava amb un "grup d'aficionats sense professor", el de suposar que seria una banda de música, sense especificar res més.

3.6. L'Horta Nord

Comptava amb 2 de les seues 22 localitats:

- Museros: Tenia una banda de "música instrumental" dirigida gratuïtament pel mestre del poble (el de l'escola de lletres també) fora de l'horari de classes. La banda-escola estava composta per 19 alumnes, dels quals 5 feien música coral sense classes ni assignatures. Les despeses eren 1000 rals de billó a l'any.
- Puçol: Comptava amb una escola a càrrec d'un aficionat que era fuster i cobrava 1,50 reals (sobreenenem que per classe o actuació) als seus alumnes que eren llauradors.

3.7. La Safor

Aquesta comarca tenia 2 de les seues 33 localitats:

- L'Alqueria de la Comtessa: Existia una escola de música amb 18 alumnes i el seu professor era Vicente Gregori i es costejaven ells mateixos les despeses sense especificar cap quantitat.
- Real de Gandia: Comptava amb una banda militar (sense especificar nombre de components) pagada pels propis alumnes que tocaven si els pagaven a les festes del poble o als pobles que els llogaren.

3.8. El Racó d'Ademús

Tan sols un poble, dels 7 que la componen, comptava amb música:

- Castielfabib: Comptava amb una banda amb 12 o 14 membres que tocaven sense director ni mestre.

3.9. La Plana d'Utiel-Requena

Aquesta comarca composta per 9 pobles, sols amb música a un d'ells:

- Requena: Comptava amb acadèmia de música dirigida i formada per un sol professor. Aquesta tenia entre 25 i 60 "joves que compaginen la feina al camp amb la música". A més a més, diu que es pagaven ells mateixos els uniformes. Acaba la resposta de l'alcalde dient que n'hi havia una altra banda, sense escola, i aleshores, s'intentarien unificar formant una banda de 70 o 80 places amb un "bon director".

3.10. L'Horta Sud

Tan sols un poble dels 21 comptava amb música.

- Silla: Amb banda i orquestra "formades per veïns de la població" i sols tenia un director que feia també de mestre, que no cobrava res per la seua feina.

3.11. La Costera

Un dels 21 pobles comptava amb música.

---

² De Luis Mur no s'ha pogut trobar cap informació al respecte.

- Xàtiva: Segons la documentació ja existien les dues bandes que té actualment (la Vella i la Nova), a més a més, un orfeó. Sí que s'especifica que escola de música com a tal no existia.

3.12. El Camp de Túria

Un dels 16 pobles comptava amb música.

- Nàquera: Amb Associació de 12 aficionats que pagaven les seues despeses per la música.

3.13. València (Ciutat)

Ja hem explicat anteriorment que les 12 pedanies de la ciutat de València, a l'hora de l'expedient eren independents. Així i tot, sols la pròpia València tenia música. Les institucions on s'impartien classes de música eren:

- Col·legi de Nostra Senyora de Loreto: Com a assignatura voluntària impartia classes de música vocal i piano, amb una quota fixa que se li pagava al professor Vicente Pitarch³. La quantitat d'alumnes estava entre les 25 i 30 alumnes, i els gestos per pianos i el que fóra els pagava el propi col·legi.
- Col·legi Sant Pau: Ja feia "molts anys" que s'impartien classes de música, en concret de música vocal i piano, per un professor músic, sense especificar cap nom, i cada alumne pagava a nivell particular les classes, sense dir cap preu.
- Casa de l'Ensenyament: Comptava amb una classe de música impartida per Teresa Solera⁴ que cobrava 2000 rals de billó anuals per les classes i 600 pel lloguer del piano. També diu que les classes s'alternaven amb altres i eren de dues hores. Les alumnes "són instruïdes pel mètode de Pascual Pérez"⁵.
- Col·legi Santa Rosa: S'especifica que comptava amb dues escoles de música, d'una banda la de solfeig amb quatre alumnes i d'altra, la de piano amb dos alumnes. Totes les classes les impartia Federico Marín⁶ que cobrava al mes del que pagaven mensualment les seues deixebles.
- Acadèmia de Teresa Solera: La qual dirigia i impartia classes ella mateixa, es trobava situada al carrer de les Ànimes. En aquell moment impartia classes de cant a 8 alumnes i piano a 6. Les despeses les satisfien els alumnes mensualment.
- Col·legi Ibèric: S'ensenyava cant i piano, per un professor de qui no es dona cap dada. Sí que s'especifica que comptava amb 30 alumnes que es pagaven les seues classes.
- Escoles Pies: Comptava amb ensenyament de piano i solfeig "per als seus interns" amb un sol professor, del qual no es donen més detalls. El que sí que diu és que comptava amb 20 alumnes de solfeig, que pagava cadascú 21 rals de billó mensualment; i 10 de solfeig i piano, que pagaven 25 rals de billó, mensualment també. En total les despeses anuals eren 3540 rals de billó.

A més a més, de les institucions que s'ensenyava música, també s'especificuen els grups que la practicaven:

- Societat Coral Orfeó Valenciana: Tenia 38 components que cantaven, tant en grup, com a solistes. Les despeses que pogueren sorgir les costejaven ells mateixos "de forma voluntària". Sí que es detalla que les despeses podien sorgir de la compra i transcripció de partitures.
- Un grup de músics al carrer Sagunt: Es detalla que 16 aficionats a la música, jornalers d'ofici, s'ajuntaven per les nits a assajar "valsos i polques", en aquell carrer. No tenien cap mestre i actuaven a les festes de carrer de València. Aquesta seria una de les primeres o la primera banda coneguda de la capital.

³ Vicente Pitarch Simó (1823-1810) va ser compositor i es fa formar a França d'on va tornar per a instal·lar-se a València a l'any 1850. Allí es nomenat temporalment organista de l'església dels Sants Joans i més tard professor de música d'aquest col·legi, per al que va compondre un "Te Deum" amb motiu de la inauguració de la seua capella.

⁴ Teresa Solera va ser professora pel Conservatori de Milà (Itàlia) i del de València a la seua fundació en 1879, ensenyava piano i cant.

⁵ Es refereix al "Método de solfeo y principios de canto aplicables en las escuelas y colegios" per Pascual Pérez y Gascón (1802-1864) qui va ser organista de la Catedral de València i fundador de diferents escoles a l'aixopluc de per la Real Societat Econòmica d'Amics del País de València. El mètode consistia en classes col·lectives de cant impartides per un sol professor a grups de primària d'entre 50 i 60 alumnes, a l'hora dividits en grups de 10 o 12.

⁶ Federico Marín era l'organista del Col·legi del Patriarca a València i no s'ha localitzat més informació.

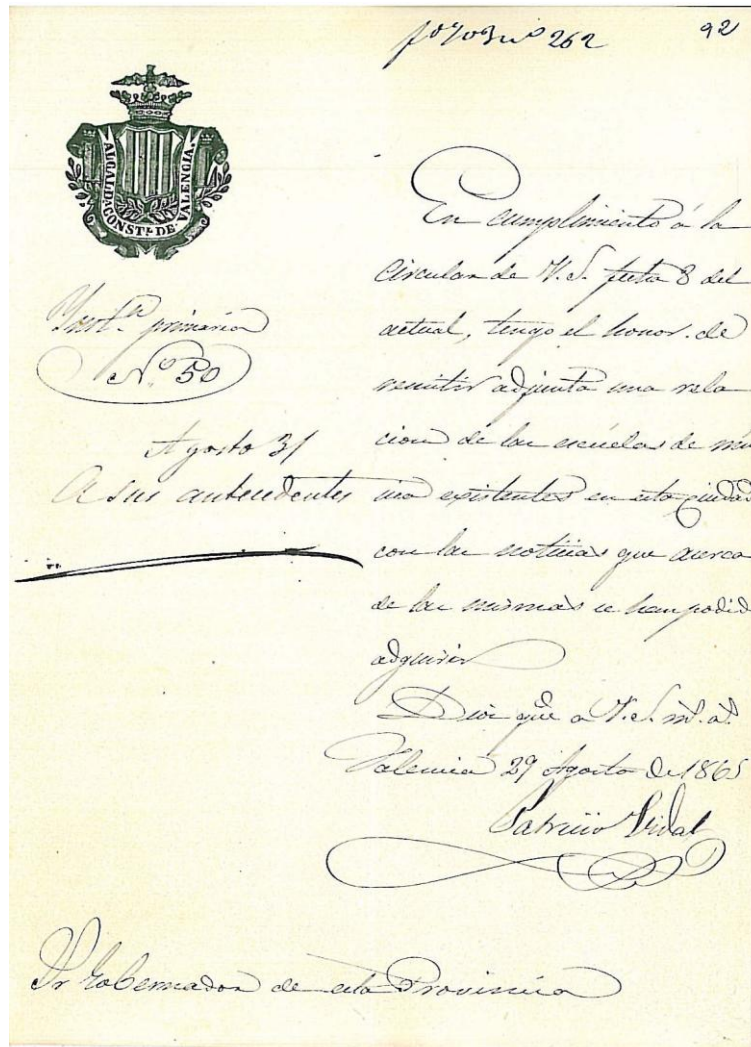

Figura 2. Resposta de l'Ajuntament de València.

4. Conclusions

Una vegada realitzat l'estudi de l'expedient i exposat alguns trets de l'època en la qual es va generar, podem extraure una sèrie de conclusions. Cal insistir en que queden poblacions de les quals no s'ha trobat a l'expedient i sí que van tenir música, però a anteriors paràgrafs ja comentem que possiblement en aquell moment l'alcalde no va veure oportú esmentar-ho, o els problemes de salut que tenia la societat, o qualsevol motiu que pot haver quedat fora del nostre abast per la falta d'informació.

En primer lloc, la zona compresa entre la Ribera i la Vall d'Albaida concentrava la major part de poblacions que tenien algun tipus d'ensenyament o pràctica musical, encara que no eren massa extenses en nombre de components. A la resta de comarques, les quals es trobaven més disperses, potser que no ho foren tant i que en aquell moment, moltes localitats no pogueren exercir la pràctica musical pel còlera o qualsevol altra causa.

Continuant, un altre tret molt destacable és la diferència que existia entre l'ensenyament i la música de les comarques i el de la capital, València. En les comarques, era de cara a les bandes de música, o orquestra segons s'esmenta, i a les capelles, generalment. La norma general era que els músics de les comarques foren homes camperols, que compaginaven l'activitat musical amb les tasques agrícoles, en una època tan difícil com

anteriorment hem assenyalat. A més a més, les agrupacions eren d'entre 12 i 25 o 30 components, excepte a Requena i Cullera d'entre 40 i 60 places amb un sol mestre que assumia les tasques de direcció i ensenyament a l'hora. Ja s'ha vingut comentant durant el treball que podia ser un militar, o milicià, pel caire castrense que es desprèn de les respostes; també podia ser el capellà, com a Ontinyent, qui es féra càrrec de l'ensenyament, o que un músic més avantatjat realitzara les tasques o, com en alguns casos, simplement uns aprenueren d'altres i no tingueren mestre, ni director. Així i tot, cal tenir en compte que també a Cullera s'impartien classes de piano com a la capital, un fet excepcional respecte a la resta de pobles.

L'ensenyament musical a la capital, València, es diferenciava en alguns aspectes, però un dels més destacables és el nivell econòmic mitjà-alt de l'alumnat. Sols allí s'ensenyava cant coral i, segons consta als documents, en sa majoria a col·legis de xiques, que, a més a més, solien rebre classes de piano. Aquest també és un fet important, que les classes de piano es donaven a la capital, exceptuant Cullera com ja hem comentat. En el cas del solfeig, la utilització del mètode de Pascual Pérez, en la Casa de l'Ensenyament, ens dóna peu a pensar que aleshores ja es feien classes col·lectives, com en l'actualitat. La Real Societat Econòmica d'Amics del País de València va impulsar aquest mètode amb el qual s'intentava acostar la cultura a tots els públics, encara que fóra des de la capital, amb la idea estesa; com a prova tenim que uns anys més tard, a 1879, va recolzar la creació del Conservatori Superior de Música. D'aquesta manera, amb més o menys recursos s'intentava culturitzar a la població, i potser siga el motiu de que moltes societats musicals porten, a dies de hui encara, a la seua denominació l'adjectiu "instructiva" o "centre instructiu". Ací ens trobem davant d'un dels desencadenants del fenomen de les societats musicals que estem vivint actualment, amb més de 500 societats musicals al llarg de tota la Comunitat Valenciana. Excepcionalment, a la capital es coneixia l'existència del grup de músics jornalers i aficionats del carrer Sagunt. En definitiva, es va acostar la cultura al poble i les bandes de música van contribuir al fet complint amb una funció social, la del fenomen que alguns autors anomenen "democratització de la cultura", al qual ens referíem al començament del treball.

Pel que fa a les dades econòmiques concretes, les que aporta la contestació de l'alcalde de Sueca, donen un exemple clar de quants diners feien falta per a posar en pràctica una banda de música: uns 4500 rals, incloent instruments i jornal del mestre, per a que l'ensenyament fóra gratuït per a l'alumnat. En les bandes que ja es trobaven en funcionament i que aportaven dades econòmiques, anaven dels 800 als 2220 rals. S'ha d'aclarir que eren 800 rals per a la banda de Villanueva de Castellón perquè els seus components pagaven l'ensenyament, i que a altres localitats com Algemesí, Sollana i Carlet ho incloïen tot. El jornal dels mestres, on s'ha especificat, anava dels 500 als 1500 rals a les comarques mentre que a la ciutat de València era més car; on s'ha pogut conèixer, cobraven uns 20 rals de billó al mes, per a l'alumnat de solfeig, i 25 amb solfeig i piano. Per a fer-nos una idea de la diferència, comparem amb el jornals d'un treballador de la construcció o del camp a l'època, que era de 8 a 12 rals de billó, els quals multiplicant per 30 dies, serien de 240 a 360 rals, i per 12 mesos serien entre 2880 i 4620 rals; si fem aquesta comparació amb el preu dels aliments, una gallina costava 10 rals i una dotzena d'ous costava entre 3 i 4 rals. Per tant, es tractava d'un ensenyament per afició als pobles, compaginat amb els treballs al camp, i un més professional, amb dedicació exclusiva a la capital.

Com a resposta a la petició del govern d'Anglaterra, si dita petició tenia l'objectiu de comprovar com funcionaven les escoles, conservatoris o acadèmies, es pot concloure que no estava reglat ni era oficial, com a l'actualitat. A la capital s'ensenyava música en institucions íntegrament educatives, i/o com a activitat complementària a les classes. Altra possibilitat és que, com ocorre al mètode de Pascual Pérez, ja es prenguera compte de què estava fent-se a nivell de música en altres països recolzats per societats econòmiques i culturals amb ànim d'instruir, ja que la societat anglesa estava en plena Revolució Industrial i la nova burgesia s'interessava

per l'art. La circular va tenir escassa o cap repercussió a nivell de l'Estat Espanyol, a més a més de València, per les províncies que hem investigat.

És molt interessant la visió que l'expedient ens aporta sobre la figura del director o mestre. Coincideix amb el que ja hem comentat anteriorment. En la majoria de casos es tractava del músic amb més coneixements i ensenyava als seus deixebles tots els instruments, triava el repertori, transcrivia i, probablement, feia d'ajustador contractant les actuacions i cobrant o repartint els diners o beneficis que pogueren traure, sempre de forma amateur. La figura d'un mestre amb talant militar té bastant a veure amb que alguns músics aprenien al poble i quan anaven a complir el servici militar ingressaven en les músiques dels regiments i molts continuaven allí treballant com a soldats i alternaven amb el poble o tornaven al cap del temps; també el pas de les tropes de Napoleó Bonaparte per la Província i la Guerra de la Independència tingué semblant repercussió. A València, ciutat, amb un panorama més acomodat que el de les comarques, els mestres es dedicaven a l'ensenyament de forma més professional, com hem apuntat a paràgrafs anteriors.

Per a concloure i després del que hem trobat i explicat al llarg del treball presentat, les respostes dels alcaldes de la província de València a la circular publicada al BOPV d'11 d'agost de 1865, que formen l'expedient general de Foment nº 4 de 1865, conservat a l'ADPV, s'ha esbrinat una síntesi sobre el panorama de l'ensenyament de música a la província de València. Aquest treball pot ajudar a continuar i donar llum a una "època obscura" com és el segle XIX pel que respecta al fenomen musical valencià, i que amb aquesta i altres aportacions, van aclarint-se. A més a més, es continua investigant per aspectes no resoltos com el motiu d'Anglaterra per saber de la música a Espanya o trobar resposta a altres expedients similars.

A tot el que hem dit a l'anterior paràgraf pot ajudar el patrimoni documental i cal reflexionar sobre la importància de la informació que ens ha arribat als dies presents i allò que ha perdurat al temps. Aquest conforma la memòria col·lectiva de les societats, en aquest cas la valenciana, fruit d'una selecció produïda per diverses raons, com la destrucció o la falta de conservació i cura de la documentació dels arxius i les biblioteques per part de les institucions que les governen. És moment de que tots participem de la importància de la conservació dels arxius, i molt especialment, els de les societats musicals, no sols de la part musical, sinó també de l'administrativa, com aquest expedient, que aporta dades reveladores de molts aspectes que han caigut en l'oblit per no haver quedat per escrit. És de vital importància també que les biblioteques i els arxius no es veguen com institucions estàtiques, sinó dinàmiques a les quals recorrem per satisfer les nostres necessitats d'informació en qualsevol aspecte.

Bibliografia

- ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA (2013): *Vocabulari de la música*. València: Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua,
- ALAPONT MARTÍN, L. y otros (2005): *Tesoros monetarios de Valencia y su entorno*. València: Ajuntament de València (p. 332).
- ASENSI SILVESTRE, E. (2013): *Música, mestre! Les bandes valencianes en el tombant del segle XIX*. València: Servei de Servei de Publicacions de la Universitat de València.
- ASTRUELLS MORENO, S. (2003). *La Banda Municipal de Valencia y su aportación a la historia de la música valenciana*. València: Servei de Publicacions de la Universitat de València.
- BADENES MASÓ, G. (Dir.) (1992): *Historia de la música de la Comunidad Valenciana*. Valencia: Prensa Valenciana [etc.].
- BLAS NÚÑEZ, A. i ORIOLA VELLÓ, F. (2012): *El mirall pantat: Recull d'expressions i parèmies musicals en la tradició popular*.

Gandia: Tivoli edicions.

CAMPOS AÑÓN, M. (2013): *La Música Vella de Montserrat*. Catadau: Gráficas San José, 2013 (p. 15).

CLIMENT BARBER, J. (1996): *El Cançoner Musical d'Ontinyent*. Ontinyent: Ajuntament d'Ontinyent. Servei de Publicacions, 1996 (pp. 9-30).

FEO PARRONDO, F. (2005): "La epidemia de cólera en San Fernando de Henares (1865)". *Nimbus*. (nº 15-16, pp. 57-72).

FONTESTAD PILES, A. (2006) *El Conservatorio de Música de Valencia. Antecedentes, formación y etapa primera (1879-1910)*. València: Servei de Publicacions de la Universitat de València.

GISBERT, R. (2011): "Gomis en Londres: 1826-1829. 'Un trío filarmónico'". *Almaig: Estudis i Documents* (nº XXVII, 2011, pp. 6-15).

GOBERNA ORTIZ, F. "Las tropas francesas durante la ocupación de San Felipe (Xàtiva) y pueblos del Valle de Albaida en la Guerra de la Independencia (desde Enero de 1812 a Julio de 1813)". *Almaig: Estudis i Documents* (nº XXIV, pp. 6-34).

GUEREÑA, J.L. (2003): *La prostitución en la España contemporánea*. Madrid: Marcial Pons.

JIMÉNEZ CAVALLÉ, P. (1991): *La música en Jaén*. Jaén: Diputación de Jaén (pp. 170-179).

MADOZ, P. (1846-1850): *Diccionario geográfico-estadístico-histórico de España y sus posesiones de Ultramar*. Madrid : [s.n.].

MONLLEÓ PERIS, R. (1996): *La burguesía valenciana en el Sexenio Democrático: librecambismo y cuestión social*. [Castelló]: Universitat Jaume I.

MORANT NAVASQUILLO, R. (2013): *Perspectivas docentes de las escuelas de música de las sociedades musicales valencianas: historia, presente y futuro*. Directores: Porta Navarro, Mª Amparo; Ferrández Berruero, Mª Reina. Tesis doctoral. Universitat Jaume I, Departamento de Educación, Área de Didáctica de la Educación Musical (pp. 43-73).

MÚRCIA i CAMBRA, M.A. (2011): "Gomis: l'altre, el mateix". *Almaig: Estudis i Documents* (nº XXVII, pp. 16-25).

ORIOLA VELLÓ, F. (2004): "Els orígens del moviment bandístic a Ontinyent (segles XVII i XIX)". *Alba: revista d'estudis comarcals de la Vall d'Albaida* (nº 19, pp. 53-63).

____ (2004): "L'associacionisme musical valldalбайдí i la Llei d'Associacions (1887-1964)". *En: II congrés d'estudis de la Vall d'Albaida*. Ontinyent: IEVA (pp. 959-961).

____ (2010): "Els concursos bandístics a la Vall d'Albaida: els casos d'Ontinyent i Albaida". *Quadrivium* [en línia] (nº 1). [Consulta 24 de juny de 2014] <http://www.avamus.org/revista_qdv/qdv_numero1.html>

PÉREZ Y GASCÓN, P. (1857): *Método de solfeo y principios de canto aplicables en las escuelas y colegios*. València: Imprenta José Rius.

ROBLES MENDOZA, R. (2000): *La banda de músicos: las bellas artes musicales en el sur de Ancash*. Lima: Universidad Nacional Mayor de San Carlos.

SANCHIS MORENO, F.J. (2012): *El Hospital General de Valencia y su Archivo (1512-1868): 350 años de información y documentos*. València: Institució Alfons el Magnànim (p. 15).

VIDAL MARTÍNEZ, F. (2013): "L'ensenyament musical a la Vall d'Albaida, a través dels documents d'arxiu". *Almaig: estudis i documents*. nº XXIX (pp. 65-71).

Fonts documentals

E-VAdpv. BOPV nº 143 (16 de juny de 1865).

E-VAdpv. BOPV nº 191 (11 d'agost de 1865).

E-VAdpv. Fons Diputació. *Secció Foment*. Cultura. Expedients Generals de Cultura nº4/1865.

L'arxiu de la Diputació Provincial de València no existeix a RISM = E-VAdpv.

Federico Vidal Martínez

fdvidal@hotmail.com

(Alfarrasí - València 1976), obté la Diplomatura en Biblioteconomia i Documentació, per la Universitat de València, al temps que obtén el Títol Professional de Música, pel conservatori Professional Municipal d'Albaida, l'any 2010. Va cursar el Màster en Formació de Professorat de Secundària en 2013. Compta amb un curs de postgrau en Edició de Texts Medievals per la Universitat Internacional Menéndez Pelayo. Té una vessant arxivística i altra musical: en la seua faceta arxivística, ha desenvolupat la seua tasca en l'Arxiu-Biblioteca de la

Catedral de València, a l'Arxiu General i Fotogràfic de la Diputació Provincial de València i a l'Arxiu Històric de Gandia. Pel que respecta a la faceta de músic, ha participat com a instrumentista de trompeta amb diferents formacions, especialment la Banda Instructiva Musical d'Alfarrasí, d'on és director de la seua Banda Juvenil i professor de Llenguatge Musical i Trompeta a la seua Escola d'Educands des de 2010.

(Alfarrasí - Valencia 1976), obtiene la Diplomatura en Biblioteconomía y Documentación por la Universidad de Valencia, al tiempo que obtiene el Título Profesional de Música, por el conservatorio Profesional Municipal de Albaida, en 2010. Cursó el Master en Formación de Profesorado de Secundaria en 2013. Cuenta con un curso de posgrado en Edición de Textos Medievales por la Universidad Internacional Menéndez Pelayo. Tiene una vertiente archivística y otra musical: en su faceta archivística, ha desarrollado su labor en el Archivo-Biblioteca de la Catedral de Valencia, en el Archivo General y Fotográfico de la Diputación Provincial de Valencia y en el Archivo Histórico de Gandia. Por lo que respecta a la faceta de músico, ha participado como instrumentista de trompeta con diferentes formaciones, especialmente la Banda Instructiva Musical de Alfarrasí, de donde es director de su Banda Juvenil y profesor de Lenguaje Musical y Trompeta en su Escuela de Educandos desde 2010.

(Alfarrasí - Valencia 1976), he obtained the Diploma in Library and Information Science from the University of Valencia, while obtained the professional title of Music by Municipal Conservatory of Albaida, in 2010. He completed the Master Teacher Training High School in 2013. It has a course graduate in medieval texts Editing by Menendez Pelayo International University. It has an archival and other musical side: in its archival facet, has developed its work in the Archives and Library of the Cathedral of Valencia, in the General and Photographic Archives of the Provincial Council of Valencia and the Historical Archives of Gandia. With respect to the facet of musician, he has participated as instrumentalist of trumpet with different formations, especially the Instructional Band Musical Alfarrasí, where is the director of the Youth Band and professor of Music Theory and trumpet in his school Educandos since 2010.

Cita recomanada

Vidal Martínez, Federico. 2015. «L'ensenyament musical a la província de València en 1865 a través dels arxius». *Quadrivium*, -Revista Digital de Musicologia 6 [enllaç] [Consulta: dd/mm/aa].